

IANCU FLONDOR ȘI MIȘCAREA NAȚIONALĂ A ROMÂNILOR DIN BUCOVINA (SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XIX - LEA ȘI ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XX - LEA)

Marian Olaru

Într-o vreme în care este tot mai evident efortul istoriografic de recuperare sau cel de abordare a istoriei din prisma identităților locale, zonale sau regionale, sau din punctul de vedere al istoriei mentalităților, apare cel puțin desuet, dacă nu retrograd, orice act de prezentare a activității unei persoane politice ca Iancu Flondor. Acesta este cunoscut, însă, ca unul dintre cei mai importanți oameni politici din Bucovina istorică, ca personalitatea care a îndrumat mișcarea națională românească, contribuind la coagularea și afirmarea ei în viața publică bucovineană de-a lungul a peste două decenii, fapt ce justifică într-un totu demersul nostru.

Ne propunem, în continuare, să prezentăm activitatea lui Iancu cavaler de Flondor, între anii 1898 - 1910, în relație cu curente politice și mișcarea națională a românilor din Bucovina, abordând următoarele chestiuni:

- Date generale despre familia Flondor în istorie;
- Curentul politic și național generat de P.N.R. în jurul publicației *Patria* și activitatea lui Iancu Flondor;
- Problematika mișcării naționale a românilor bucovineni și rolul lui Iancu Flondor, 1900 - 1910.

Date generale despre familia Flondor în istorie

Familia boierilor Flondor își are origini adânci în istoria Moldovei de Sus, viața ei genealogică poate fi regăsită în documentele istorice din secolul al XVI-lea¹, un Șerban Flondor fiind pomenit la 1663, așa cum aflăm din hotărârea satului Mămăiești. Strămoșul tuturor Flondorenilor din Bucovina a fost Ioan Flondor (1710 - 1784).

Familia Flondor a fost amintită mai ales ca urmare a deținerii, mai mult de patru generații - până la desființarea acesteia - a funcției de vornic de Câmpulung pe Ceremuș. Această dregătorie avea un caracter administrativ și judecătoresc și depindea de Starostia de Cernăuți. După ocuparea unei părți a Țării de Sus a Moldovei de către austrieci, "le plăcea vornicilor Mihalachi Giurgiuveanu, Vasile și Dimitrie Flondor" să li se spună "Ober vornic"² - titlu tolerat și de austrieci din diferite rațiuni.

Având importante proprietăți și legături de înrudire cu familiile boierilor din Țara de Sus, familia Flondor se înscrie printre cele mai importante, alături de cea a Hurmuzăcheștilor, fiind înregistrată ca a 38-a, la 19 noiembrie 1789, la înnobilarea făcută de către austrieci³. De numele acestei familii sunt legate și ctitorirea bisericilor cu hramul Adormirii Maicii Domnului din Hlinața (la 1786) și cu hramul Sfântul Gheorghe din Storojineț (la 1888)⁴.

Iancu Flondor s-a născut la 16 august 1865, la Storojineț și a absolvit cursurile liceului din Cernăuți, fiind crescut în atmosfera tradițională a unei vechi familii boierești, primind o educație națională și românească⁵. A urmat cursurile Universității Vieneze, iar în 1894, în cadrul aceleiași universități, și-a susținut doctoratul în drept⁶. Faptul acesta și deosebita sa ținută intelectuală au făcut din Iancu Flondor o personalitate publică remarcabilă în fostul Ducat al Bucovinei, fiind considerat nu numai un mare patriot român ci și un model de "cinstă publică"⁷.

Curentul politic și național generat de P.N.R. în jurul publicației “Patria” și activitatea lui Iancu Flondor

Afirmarea politică a lui Iancu Flondor s-a făcut într-un context în care Bucovina era profund marcată de transformările sociale și politice care afectau Imperiul dualist austro - ungar în ansamblul său. Este vorba de acțiunea așa - zișilor “factori centrifugi”⁸ sau de crizele structurale ale monarhiei, precum și de acțiunea lor divergentă, ca urmare a afirmării curentelor și mișcărilor politice naționale ale românilor și rutenilor din Bucovina istorică, legate organic de mișcările de afirmare națională din patriile lor istorice. Toate acestea se petreceau concomitent cu afirmarea identitară a evreimii din Imperiul dualist⁹, apariția în ultimul deceniu al secolului trecut a unei așa-zise probleme poloneze în Bucovina¹⁰ și manifestarea puternică în zona Europei Centrale și de Răsărit a pangermanismului și a panslavismului.

Perioada 1890 - 1910, în Bucovina, poate fi pusă sub semnul aprecierii pe care o făcea Iancu Zotta, deputat în Dieta Bucovinei: “De un timp încoace, domnilor, este un curent care (...) nu e favorabil pentru români și pentru legea ortodoxă”¹¹. Este vremea în care cei mai mulți dintre guvernatorii Bucovinei¹², împreună cu forțele politice ale celorlalte etnii din Bucovina se aliază, de regulă, împotriva românilor, împiedicând împlinirea “gravimentelor” mișcării naționale românești din această provincie. De fapt, se urmărea menținerea controlului imperial asupra acestei “țări” a Coroanei cu mișcări politice tot mai “rebele”.

Viața politică din Bucovina cunoaște la sfârșitul secolului al XIX-lea o deosebită dezvoltare și datorită apariției partidelor politice, în sens modern (cel puțin în cazul românilor!), și activității politice intense a deputaților bucovineni în parlamentul de la Viena. Pe acest fundal, clasa politică românească își afirma tot mai insistent opțiunile prin constituirea Societății politice “Concordia”, prin activitatea “Revistei politice”, la Suceava (1886 - 1891), continuată de “Gazeta Bucovinei” (1891 - 1897) și “Deșteptarea” (1893 - 1904) și constituirea Partidului Național Român - “Concordia”¹³, în 1892. Activitatea oamenilor politici români în *Clubul parlamentar român*, în gruparea politică *Hohenwart*, sau în cea numită *Corionini* și colaborarea cu *Unio Latina*, în Parlamentul vienez, vădesc afirmarea unui nou spirit, a unei noi generații politice¹⁴ - cea a tinerilor români (*Jung - Rumänen*). Sunt ilustrative nume ca: George Popovici, Grigore Filimon, Constantin Isopescu, Florea Lupu, Nicu Blându, Vasile Găină, Constantin Morariu, Constantin Berariu, Casian Breabăn, Zaharie Voronca etc.

În aprilie 1897, tinerii în frunte cu Iancu Flondor și George Popovici, nemulțumiți de politica dusă până atunci de fruntași politici români - formați mai ales din mari boieri (*Alt - Rumänen*) - formează un nou “comitet de conducere a partidului”¹⁵. Acest comitet politic¹⁶, cum l-a numit Ion Nistor, a sîstat apariția “Gazetei Bucovinei” - semn al transformărilor survenite, iar gruparea politică “Concordia” este aservită unor interese de grup sau personale. Odată cu intrarea în scena politică a lui Iancu Flondor și George Popovici (ajuns membru în parlament, în alegerile din 1897) “se produce un nou curent în treburile obștești”, activitatea oamenilor politici răsfrângându-se mai ales asupra păturilor țărănești, fiind mai mult preocupați de limba română și școala satească, de casele, cabinetele de lectură, băncile populare etc. “Politica românească începea să se sprijinească mai conștient pe masele poporului, începea să devie mai democratică”¹⁷, fapt care i-a atras adversitatea “guvernelor vremelnice” și a altor autorități imperiale.

În sensul schimbărilor amintite mai sus, politicienii români l-au contactat pe Valeriu Braniște, la Brașov, pentru a-i propune conducerea ziarului “Patria”¹⁸. Noua publicație a început să apară, de la 14 iulie 1897 (st. n.), cu un editorial semnat de V. Braniște în care se sublinia necesitatea strângerii legăturilor dintre “intelligență” și popor.

Sosit în capitala Bucovinei pentru a conduce publicația „Patria” (după ce, inițial, i se propusese preluarea conducerii ziarului „Gazeta Bucovinei” și a Catedrei de limba și literatura română de la Universitatea din Cernăuți), pentru că nu avea cetățenia austriacă și a nu atrage atenția autorităților, Valeriu Braniște s-a înscris ca student „extraordinar” al Universității din Cernăuți. A semnat contractul de editare al ziarului cu Modest Grigorcea, luând legătura cu comitetul de redacție în fruntea căruia era Iancu Flondor în calitate de președinte. De fapt, înțelegerea dintre Valeriu Braniște și dirigența Partidului Național Român din Bucovina (formată din deputații partidelor românești din Reichsrath și Dieta Bucovinei) a fost de a conduce publicația amintită timp de un an, cu apariții de trei ori pe săptămână, pentru care a primit suma de 4000 florini¹⁹.

La 5 decembrie 1897, Iancu Flondor îi scria lui Valeriu Braniște că dirigența partidului îi asigura acestuia „deplina independență morală în conducerea foii” și ca singură stea călăuzitoare în activitatea ce avea să o desfășoare urma să fie „interesul românilor”²⁰ așa cum fusese fixat prin programul partidului și de către dirigența acestuia. Totodată, Iancu Flondor îi atrăgea atenția lui Valeriu Braniște că „afacerea aceasta, în urma naturii sale delicate, să rămână în cerc cât se poate de strâns cunoscută, comunicându-se numai acelor bărbați ai partidului care în interesul cauzei trebuie necesarmente să aibă cunoștință (...)”²¹. Această scrisoare a lui Flondor este realizată în contextul în care, în primăvara lui 1898, proiectul de reorganizare al partidului fusese întocmit, trecut prin comisile ce fuseseră alcătuite în acest scop²². Reorganizarea partidului a avut la bază principiul teritorialității (până la nivel de localitate urbană sau rurală), al antrenării la viața politică a unor categorii cât mai largi de cetățeni, cuprinderea în sfera de gândire și acțiune politică a tuturor sectoarelor economice și sociale, înființarea de noi societăți politice și culturale etc. Toate aceste urmărind scoaterea de sub tutela guvernului și a autorităților imperiale a activității politico-naționale a românilor²³. Urmare a acestei politici, în iarna lui 1898, s-a înregistrat un prim succes prin înlocuirea contelui Goess cu baronul Bourguignon, în funcția de Guvernator al Bucovinei.

Retragerea lui Victor Stârcea din fruntea dirigenței naționale²⁴ și înlocuirea lui cu Iancu Lupul, la 24 mai/5 iunie 1898, a avut darul să impulsioneze activitatea politică a românilor în sens național. Acest fapt s-a concretizat prin deschiderea conflictului dintre guvern și P.N.R. Această stare a continuat și după ședințele Comitetului Național din 3/15 august și 18/30 august 1898, când s-au hotărât candidații și modul de participare a P.N.R. la alegerile pentru Dieta Bucovinei și, mai ales, datorită tendinței autorităților de a susține în alegeri oameni credincioși guvernului. Lupta electorală aprigă a fost amplu reflectată în presa din Țară, în cea din Transilvania și mai ales în ziarul „Patria”, din lunile august - septembrie 1898.

În urma alegerilor din 19 septembrie/1 octombrie 1898, Iancu Flondor a fost ales în Dieta Bucovinei cu unanimitate de voturi la colegiul II al marilor proprietari, alături de Nicu Mustață, George Vasilco, dr. Iancu Volcinschi, și făcea parte din grupul important românesc (în număr de 13, din cei 31 de membri ai Dietei), de deputați care puteau face opoziție guvernului. Dar, în acest context, trebuie menționat că nu toți deputații români erau adepți ai P.N.R., ci unii erau oportuniști și servili politiciii guvernatorului Bourguignon. În același timp, deputații ruteni erau împărțiți în două grupări rivale, iar deputații germani erau împărțiți în: conservatori, naționali și liberali²⁵. Metoda politică folosită de guvernatorul Bucovinei a fost *divide et impera*. Acest fapt l-a făcut pe I.G.Sbiera să scrie: „Stările de lucruri au devenit în aceste timpuri atât de insuportabile pentru noi românii, încât coarda elasticității răbdării noastre nu mai suferă nici pic de strunire”²⁶. Preocuparea elitei românești din Bucovina este, în această vreme, păstrarea caracterului țării și asigurarea unei majorități efective în dietă, conformă cu interesele naționale ale românilor.

Intrat în Dieta Bucovinei, dr. Iancu Flondor - vicepreședinte al clubului român din această instituție - a afirmat caracterul românesc al ducatului, prezentând la 28 decembrie 1898, în românește, discursul său prin care cerea ca limba română să fie folosită nu numai în cameră ci și în

actele oficiale ale statului. Totodată, el a protestat împotriva “presupunerii că națiunea română poate fi într-un mod nedemn bagatelizată în țara sa, în patria sa, în Bucovina sa (...). Dacă ne violentați pe noi, violentați totodată dreptul și legea”²⁷.

Ca urmare a criticii virulente făcute de publicația “Patria” la adresa politicii guvernatorului Bucovinei, a autorităților imperiale (de “strivire național - politică a românilor”) și-n urma interpelării guvernului central în Reichsrath (de către G. Popovici și I. Țurcan), la 10 aprilie 1899, Bourguignon a anunțat aspre măsuri. Acestea au dus la restrângerea presei române și la expulzarea lui Adrian P. Deseanu și Victor Braniște²⁸ (colaborator la “Patria”), numeroase amenzi și confiscări ale publicației P.N.R., sancționarea a patru studenți români care-l criticaseră pe mitropolitul Arcadie Ciupercovici (1823 - 1902) pentru atitudinea sa servilă față de guvernator. De asemenea, au fost înăsprite măsurile împotriva purtării tricoulului ca simbol național.

La 9/21 iunie 1899, P.N.R. din Bucovina a reacționat față de măsurile întreprinse de guvernatorul Bourguignon prin constituirea unui comitet executiv din care făcea parte și dr. Iancu Flondor alături de Eudoxiu (Doxuță) Hurmuzachi, Iancu Lupul (mareșalul țării), dr. George Popovici și Nicu Mustață. Prin comunicatul dat publicității se dădea un puternic avertisment politic prin care se cerea încetarea măsurilor represive îndreptate împotriva românilor. Sub presiunea imperialilor, în ședința comitetului P.N.R., din 3 iulie 1899 (st.n.), Iancu Lupul a renunțat la președenția partidului - fapt care evidenția diferența de vederi din interiorul acestuia și anunța “pactul” care avea să se încheie mai târziu. În urma plecării lui Iancu Lupul, din conducerea partidului, destinele mișcării naționale aveau să fie conduse de o comisie formată din: arhimandrit Miron Călinescu, Eudoxiu Hurmuzachi și Iancu Flondor. Ilarie Onciul a fost numit locțiitor în locul lui I. Lupul²⁹. Dar, ca urmare a solidarizării deputaților dietali, inclusiv a celor “guvernamentali”, guvernul a fost sancționat cu un vot de neîncredere. Răspunsul guvernatorului a fost de înăsprire a măsurilor antiromânești și expulzarea lui Valeriu Braniște, începând cu 18/30 iulie 1899. Acesta a reușit cu greu, din clandestinitate, să conducă ziarul “Patria”, care a apărut ultima dată³⁰ la 4 mai 1900 (st.n), iar dr. Valeriu Braniște a reușit să părăsească Bucovina fără să fie arestat³¹. Din izvoarele istorice parcurse rezultă că dr. V. Braniște a dorit să rămână ascuns la Lucovița, de unde urma să conducă “Patria”. Iancu Flondor îi scria la 8 noiembrie 1899 (st.n.), că ar fi fost mai bine să plece la Brașov unde nu era expus pericolului arestării. Flondor îi solicita plecarea, până ce guvernatorul urma să fie înlăturat: “Noi sperăm că-l vom depărta, în cazul cel mai rău ne mântuim de Würfel și Tumlirz”³².

Situația dificilă a guvernatorului Bucovinei se datora conflictului deschis creat cu preoțimea română. Aceasta, la 18 august 1899, de ziua împăratului, prin reproșul adus mitropolitului Arcadie Ciupercovici, fusese acuzată de neloialism față de Austria și că purta tricoulul, care erau “culorile unui stat străin”³³. Această atitudine a lui Bourguignon a determinat o suită de adunări de protest ale preoților români, impulsionați fiind de “Apelul” publicat de părintele paroh Atanasie Procopovici, din Drăgoiești. Aceste manifestări politico - naționale ale românilor, cu ecou deosebit în Regat și în Transilvania, au avut un puternic impact și la Viena, în urma protestelor adresate primului ministru, ministrului de Interne și ministrului de la Culte. Adunarea de protest din 18/30 octombrie 1899 era apreciată, în “Patria”, că “a umplut orice inimă românească de bucurie și vie satisfacție”³⁴. Oricum, evenimentele din Bucovina au avut o largă reflectare în presa vremii: “Czernowitzer Zeitung”, “Bukowinaer Zeitung”, “Tribuna”, “Evenimentul”, “Dreptatea”, “Voința națională” și “Deutsches Volksblatt” (Viena).

Fenomenul politic și național, generat de publicația “Patria”, dr. Valeriu Braniște și P.N.R. din Bucovina, s-a bucurat de sprijinul material generos al lui Iancu Flondor. Acesta scria, la 9 aprilie 1900, lui Braniște: “Din punct de vedere moral vă comunic faptul că am cheltuit în cei doi ani din

urmă, din propria mea pungă, 4566 fl. pentru jurnal, o sumă destul de însemnată și pentru mine. Toți ceilalți membri ai partidului, sau n-au cheltuit nimica sau cel mult suma de 50 - 100 fl.”³⁵.

Problematica mișcării naționale a românilor bucovineni și rolul lui Iancu Flondor, 1900 - 1910

Mult așteptata îndepărtare a guvernatorului Bourguignon, așa cum sperau liderii politici români, nu s-a întâmplat. Consecința acestui fapt a fost sporirea presiunilor asupra P.N.R. și a conducătorilor acestuia, folosind mult invocatele, în istoriografia perioadei, valențe ale politicii vieneze. Simptomatică, pentru existența în rândurile conducerii P.N.R. a unor diferențe pe chestiunile naționale și politice, a fost constituirea, în 1898, cu prilejul alegerilor dietale, a publicației “Sentinela” (care a apărut în septembrie și decembrie 1898) și care grupa în jurul ei câțiva oameni politici de orientare conservatoare³⁶.

Evenimentele politice din primăvara lui 1900 la care participau deputații români de la Viena și cele care afectau, în vreun fel sau altul, Ducatul Bucovinei erau deosebit de complexe. Acestea se datorau incapacității structurale a Imperiului dualist de a subordona mișcările și curente politice naționale care-i vizau disoluția, ca măsură radicală sau, soluția minimă - federalizarea pe principiul statelor istorice. În Ducatul Bucovinei, mișcările naționale și curente politice aferente românilor, ucrainenilor, evreilor și germanilor erau, în “era Bourguignon”, într-un joc de alianțe care-i grupa pe aproape toți împotriva românilor. Ținta guvernatorului fiind “spargerea rândurilor partidului național român”³⁷, înființarea unei publicații românești progubernamentale care să “înlăture” mesajul “Patriei”, să-i atragă pe românii progubernamentali, să-i tempereze pe preoții “naționaliști” care erau conduși de un chiriarh ce se “întrecea în slugărnicii”³⁸ față de imperiali. În acest timp, dr. Iancu Flondor și dr. George Popovici afirmau la Câmpulung, în fața alegătorilor, necesitatea combaterii “asiaticelor abuzuri electorale încuibate în țară și duse la perfecțiune de baronul Bourguignon”³⁹, respectarea autonomiei comunelor, îmbunătățirea sistemului școlar, înființarea băncilor populare etc. Totodată considerau alianța care funcționa între germani și ruteni ca fiind “contractul lupului cu berbecul”⁴⁰. Primăvara lui 1900 fiind și vremea în care germanii naționali din Austria prin “Ostdeutsche Rundschau” se întrebau de ce românii se aliau cu slavii de sud, cehii, polonii și rușii - care urmăreau să transforme imperiul într-un stat slav, în timp ce, în Bucovina, cu o parte a aliaților lor vienezii erau în conflict⁴¹ (rutenii n.n.). Această dualitate de poziții se regăsea și-n atitudinea germanilor care în Bucovina erau împotriva românilor, iar la Viena erau împotriva slavilor, cu majoritatea guvernamentală. Explicația acestui fenomen era foarte simplă și ea consta în unitatea de obiective a parlamentarilor cehi, rușii, slavi de sud și români în parlamentul vienez și în divergențele de obiective politice dintre români și rușii (cu aliații lor) în Ducatul Bucovinei, românii sesizând că autonomia n-ar mai fi folosită dacă procesul de deznaționalizare ar fi avansat, așa cum avansa fie și numai în statisticile oficiale.

La 16 aprilie 1900, Iancu Flondor anunța că se retrage din conducerea ziarului “Patria”, iar articolul redacțional al amintitei publicații anunța “împăcarea” cu guvernul local și celelalte partide⁴². În ziua de Paște a anului 1900, “Patria” scria, în articolul intitulat *Cristos a înviat*: “Baștinăș al țării și singurul ei element istoric, poporul românesc îndură suferințele marelui martir de pe Golgota și nu află repaos (...). Cereb gonit în proprii săi codri, el ia azi toaigul în mână, și cu moartea în suflet se duce spre a căuta tărâmurii mai fericite, căci în țara lui nu mai e loc pentru dânsul”⁴³. Descoperim în această deosebită retorică romantică drama și prețul plătit de societatea românească în drumul ei spre modernizare, prin părăsirea patriarhalismului și constituirea unei vieți politice moderne, dar care era grav marcată de includerea Bucovinei într-un imperiu multinațional și care urmărea să facă din această provincie o copie fidelă a “babilonului austriac”.

Încă din martie 1900, boierii conservatori au părăsit P.N.R., membrii clubului dietal și deputații imperiali hotărând să înceteze lupta cu autoritățile provinciale și imperiale reprezentate de guvernatorul Bouguignon. Între liderii acestui curent îi remacăm pe Iancu Lupul, Ilarion Onciul, Nicolae Mustață, Eudoxiu Hurmuzachi ș.a. Istoriografii perioadei susțin că această împăcare a fost sugerată de prim ministrul Austriei - Körber⁴⁴. Considerând că starea de fapt a luptei naționale, din primăvara lui 1900, se datora banului, redactorului "Patriei", care exprima și punctul de vedere al lui Iancu Flondor și George Popovici, scria dezamăgit: "Nimeni nu se interesează de afacerile obștești și toată apărarea națională zace pe umerii a doi, trei oameni. Pune-te apoi mâi creștine din redacție, și apără nația dacă știi"⁴⁵. Urmarea a fost, după încetarea activității P.N.R. prin desprinderea aripii *pactiste*, încetarea apariției publicației "Patria", în care - la 3 aprilie 1900 - Valeriu Braniște își lua rămas bun, dorind succes cauzei românilor din Bucovina "care este cauza tuturor românilor"⁴⁶.

Dezamăgiți de evoluția evenimentelor G. Popovici și Iancu Flondor n-au mai participat la lucrările dietei, de la sfârșitul lunii aprilie 1900, fapt confirmat și de scrisoarea din 9 aprilie - prin care Flondor îi scria lui Valeriu Braniște: "mandatul în dietă încă nu l-am depus, aștept rezultatul pertractărilor cu Bourguignon"⁴⁷. Încă în iunie 1900, Iancu Flondor îi acuza pe pactiști că erau lipsiți de sentiment național "sau cu aspirațiuni personale" în cheștiunea încheierii pactului.

În urma evenimentelor menționate s-a constituit Partidul Conservator Român care l-a avut ca președinte pe Ioan Volcinschi (și membri marcanți pe dr. Florea Lupu, Leon Vasilco, Tudor Flondor, Nicolae Mustață, George Vasilco ș.a.). În luna august 1900, Partidul Poporal Național Român îl avea ca președinte pe dr. George Popovici. Iancu Flondor a fost ales președinte al Comitetului Central al Partidului Poporal Național Român și a devenit președintele partidului după plecarea lui George Popovici din România, în 1901. Partidul avea o reprezentare teritorială și un program care punea mare preț pe cuprinderea în sfera interesului politic a întregii structuri sociale din Bucovina istorică, în același timp nefiind neglijată cheștiunea apărării intereselor românilor.

Conservatorii își afirmă în publicația "Timpul" interesul pentru "susținerea elementului român (...) necesitate eminentă de stat", realizarea "patriotismului austriac", "toleranță absolută", reforma sistemului școlar, reorganizarea clerului și obiectivitatea guvernului. Toate acestea vizând "ținta cea mai frumoasă națională; un popor cult, economisește consolidat și moralmente limpezit și integru"⁴⁸. În același timp conservatorii cereau românilor și romanofililor să fie pregătiți pentru că "marii proprietari trebuie să fie exemplu politic pentru micii proprietari"⁴⁹. În esență, "pactiștii" nu renunțau în mod declarat la rezolvarea marilor probleme ale societății din Bucovina, însă credeau că guvernatorul Bourguignon și autoritățile imperiale aveau să susțină aceste cereri românești. Că este așa ne dovedește și articolul *La istoria Bucovinei*, publicat în "Timpul" din 11 iulie 1900, în care se arată că deși administrația austriacă a apropiat Bucovina vestului și culturii sale (clișeu istoriografic des invocat în ultima vreme!), în alegerea mijloacelor "spre ajungerea acestui scop nu a avut întotdeauna noroc"⁵⁰. Prin procedeele utilizate de administrația austriacă din Bucovina s-a ajuns la slăbirea "individualității românești" a provinciei, împiedicând dezvoltarea "sentimentului național" prin germanizare, alipirea la Galiția, politica școlară care i-a defavorizat pe români, îngreunarea legăturilor cu Regatul României etc. Toate acestea având drept rezultat deznaționalizarea și înstrăinarea unor sate ca: Toporăuți, Cernaucu, Mihalcea, Dracineț, Costești, Ivancăuți, Bobești ș.a.⁵¹.

În preajma alegerilor din vara lui 1900, în care conservatorii au obținut victoria candidaților lor, 20 de mari proprietari din grupul german, care erau de fapt evrei și care până atunci fuseseră aliați românilor, s-au desprins pentru a-și realiza o organizare politică proprie (curent care în afara jocului de culise al guvernatorului poate fi legat și de nevoia afișării propriei identități - redescoperită sau creată). Oricum, unii dintre românii mari proprietari l-au interpretat ca pe un atac la adresa lor. Acest fapt poate fi invocat și pentru a ilustra ideea că Bourguignon nu avea să

îndeplinească termenii pactului, îndreptățind criticile P.P.N.R. și temerile lui Iancu Flondor care nu a acceptat *pactul*. Acesta spunea în ședința Dietei din 6 iulie 1901: “azi domnii mei a trecut m... de un an și jumătate și toate promisiunile care le-ați primit de la președintele țării, nimic nu s-a îndeplinit”⁵².

Izolarea politică a românilor, din vara anului 1900, a avut ca rezultat desființarea *Clubului parlamentat român* din Reichsrath și alăturarea lor celorlalți deputați din Bucovina, formându-se *Uniunea liberă bucovineană*⁵³.

În preajma alegerilor și după alegeri, până în 1901, Iancu Flondor și P.P.N.R. au organizat numeroase adunări populare, au susținut o intensă activitate în “Deșteptarea” și în Dieta Bucovinei, prin care criticau pactul încheiat de conservatori, întrebându-se care sânt rezultatele acestui act politic. În acest context, în lucrările Dietei Bucovinei, dr. Iancu Flondor a răspuns lui Bourguignon care se arată în continuare preocupat de persecutarea românilor ce purtau tricoulul: “E sub demnitatea noastră de a discuta cu dumneata de a putea dovedi prin fapte istorice sau ba, chiar și în caz că aceste culori ar fi identice cu culorile Regatului Român”⁵⁴.

Pentru că pactul n-a fost respectat și el nu adusese decât deservicii mișcării naționale românești, în ianuarie 1902, acesta a fost dezavuat printr-o declarație a conservatorilor. Cauza anulării pactului era “fiindcă mai multe postulate din el nu au fost îndeplinite de guvern până la termenul fixat”, fiind considerat numai “un mijloc de adormire a reprezentanților noștri”⁵⁵ - se spunea în “Deșteptarea”. De fapt, dezavuarea pactului cu Bourguignon s-a făcut în urma adunării comune a reprezentanților conservatorilor și poporalistilor, aflați sub conducerea lui Iancu Flondor, în data de 17/ 30 ianuarie 1902. Urmarea a fost că, la sfârșitul lunii ianuarie 1902, deputații dietali români, care-l susținuseră pe guvernator, anunțau că-și depun mandatul pentru “a rămâne afară de dietă câtă vreme Bourguignon va sta în fruntea administrației din Bucovina”⁵⁶.

Receptiv la schimbările politice pe care le aștepta în Bucovina, lui Valeriu Braniște - fost director al “Patriei” - i se reproduce în “Deșteptarea” un articol referitor la viața politică din această parte ocupată a Țării de Sus. El aprecia în articolul menționat⁵⁷ că pentru ai înfrânge pe români, Bourguignon a alcătuit în Dietă o majoritate germano-slavă, în 1898. În 1902, sesiza Valeriu Braniște, germanii nu mai vroiau să facă parte din acest “Partid”, de aceea au inițiat tratative cu românii. Semnul împăcării dintre români și germani, în Dieta Bucovinei, era faptul că publicațiile “Deșteptarea” și “Bukowinaer Journal” încheiaseră un armistițiu. Mergând pe această logică a evenimentelor, Valeriu Braniște prevedea o ramificare politică a românilor, ca manevră a autorităților față de apropierea romano-germană⁵⁸. Semn al acestei aprecieri a fost și numirea lui Tudor cavaler de Flondor ca președinte al Consiliului de Cultură al Țării, la mijlocul lui februarie 1902. În aceste împrejurări politice care păreau favorabile demersurilor politice românești avea să moară și mult hulitul Arcadie Ciupercovici⁵⁹ ce a fost înlocuit la mitropolie de Vladimir de Repta - demn urmaș al lui Silvestru Morariu - Andrievici.

În iunie 1902, reprezentanții celor două partide românești au căzut de acord să coopereze politic, păstrându-și individualitatea. S-a convenit ca o dirigență compusă din reprezentanți ai celor două partide să decidă în chestiunile vitale. Dirigența era compusă din câte cinci reprezentanți din partea fiecărui partid, iar din partea P.P.N.R. era și dr. Iancu Flondor. Singurul care s-a opus fuziunii conservatorilor cu “naționaliștii” a fost Florea Lupu, care fusese ales deputat în Parlamentul din Viena pe programul conservator. Urmarea a fost excluderea lui din partid și suspendarea din funcția de consilier de tribunal⁶⁰. Acest fapt a generat în epocă un adevărat scandal politic și la determinat pe Florea Lupu să se apropie de dr. Aurel Onciul. Se realiza în practică ceea ce anunțase, cu câteva luni înainte, Valeriu Braniște. În același timp, deputații dietei și ai Parlamentului venea aveau să formeze împreună un club parlamentar român, preconizându-se și alianța cu germanii și armeno - polonii⁶¹.

Pe fondul luptelor politice din Bucovina și a “dezunirii” dintre români, se contura, în 1902, un nou curent politic numit și democrat. Exponentul acestei noi direcții de acțiune politică a fost Aurel Onciul⁶², “un om tânăr, energic, vorbăreț și îndrăzneț, dar lipsit de scrupule și străin de orice sentiment național”⁶³, care și l-a asociat în demarările sale pe dr. Florea Lupu, cel de-al doilea “luceafăr nou”⁶⁴ apărut pe orizontul politic al Bucovinei, după ce fusese exclus din partid de conservatori. Cei doi oameni politici și-au expus ideile mai întâi în revista “Privitorul” și apoi le-au materializat prin societatea politică **Unirea** (pe baza căreia s-a format Partidul Țărănesc Democrat, din 1903). Constituit după modelul **Concordiei**, noua societate politică abandona politica națională și-și propunea să colaboreze pe tarâm social cu rutenii⁶⁵, germanii și evreii. Așa a luat naștere *Freisinniger Verband* cunoscută și sub numele de **Tovărășia țărănească**, în 1904. Guvernul imperial, pentru a scăpa de presiunea politică exercitată de mișcările naționale din imperiu, a descoperit “sistemul Körber”. Acesta consta în crearea unor curente democratice⁶⁶, care să aibă, în primul rând în programele lor politice, “revendicări de ordin material și social”⁶⁷. Urmarea a fost inițierea unor lupte sociale moderate care, sperau austrieccii, aveau să abată atenția de la problematica națională. În vederea aplicării acestor politici în Bucovina a fost trimis ca guvernator Conrad von Hohenlohe, supranumit și “prânțul roșu”. Curentul politic generat de societatea politică **Unirea**, așa cum rezultă din documentele vremii, a avut sprijinul lui von Hohenlohe. **Tovărășia țărănească** era alcătuită din cluburi naționale distincte ce aveau deplină libertate în chestiunile naționale și în desemnarea candidaților pentru alegerile dietale. Programul politic al **Tovărășiei** prevedea: reforma electorală, reforme comunale și desființarea domeniilor, dezvoltarea sistemului de învățământ prin ridicarea de școli pentru toate etniile, organizarea creditului public și a Băncii Țării etc. În acest context trebuie să menționăm că fiecare club național considera prioritară o anumită problemă în funcție de interesele proprii. Partidul Conservator a sprijinit pe democrați în chestiunea desființării domeniilor și a constituirii Băncii Țării. În urma alegerilor dietale, din iulie 1904, desfășurate într-o atmosferă deosebit de tensionată, au reușit candidații **Tovărășiei** și cei ai Partidului Conservator Român, candidații “naționaliști” fiind învinși.

Evoluția evenimentelor politice din Bucovina avea să îngrijoreze opinia publică din România, fapt reflectat și în presa vremii. Aceasta cu atât mai mult, cu cât, în octombrie 1903, “se încercase un atentat la reputația lui Iancu Flondor”, conducătorul P.P.N.R., în publicația “Bukowinaer Journal” prin articolele *Rumänian und Juden* și *Zur Abwehr*, pe care redactorul publicației amintite le atribuia omului politic român⁶⁸. Comisia instituită și dezbaterile deputaților din Dieta Bucovinei aveau să evedențieze falsitatea acestor afirmații, scopul lor fiind doar compromiterea lui Flondor⁶⁹. Ca urmare, la 23 iulie 1904, Iancu Flondor - caracterizat în epocă drept “persoană morală compusă din sentimente, gânduri și fapte românești”⁷⁰ - și-a dat demisia de la conducerea P.P.N.R., iar din noiembrie publicația P.P.N.R. - “Deșteptarea Poporului” - și-a încetat apariția. Iată comunicatul publicat de Partidul Național condus de Iancu Flondor în urma acestor evenimente: “Corpul națiunii noastre este spart în caste separate. Mari proprietari, învățători, poporul rural - toți se separă politicește unii de alții și se mărginesc a lupta pentru interesele particulare ale stării căreia îi aparțin; acesta este tristul efect al agitației democraților români!

Drept consecință a acestei convingeri a fost dizolvarea comitetului central al P.P.N.R. Vremea actuală reclamă însă combaterea sterilului separatism și reconsolidarea unui partid mare național și un ziar care să reprezinte aceste convingeri”⁷¹.

După ce a trecut prin Dietă, în 1904 proiectele de reformă preconizate de **Tovărășia Țărănească** (unele anticipate de P.N.R., încă din 1892⁷²), această alianță politică a românilor democrați cu rutenii și germanii a început să dea semne de dezintegrare. Acest fapt este semnalat de câștigarea alegerilor în districtul Suceava de către Varteres Pruncu, din partea conservatorilor, care fiind contestat de Partidul Țărănesc Democrat, cedează mandatul lui Tit Onciul - candidat democrat.

La 5 martie 1905, în publicația „Voința Poporului” a apărut un apel la reconcilierea între români: „Spre binele poporului român (...) uniți (...) cu ajutorul unui Florea Lupu, Iancu Flondor și Aurel Onciul vom respinge toate atacurile care ne periclitează individualitatea noastră”⁷³.

Ruptura dintre Aurel Onciul și aliații săi din **Tovărășie** s-a produs în luna mai 1905, când ucrainenii au încercat să-și întărească pozițiile economico-administrative în Bucovina, prin controlul efectiv asupra Băncii Bucovinei, al cărei președinte era Florea Lupu. Acesta fiind destul de mult plecat la Viena, ca deputat imperial, era înlocuit în exercitarea atribuțiilor, în calitate de vice guvernator, de Ștefan Smal Stocki. Deputații români conservatori au propus, în Dietă, ca președintele Băncii să fie un om care să activeze doar în această calitate. Candidatul românilor a fost propus să fie un om ales din deputații români și pe viață. Ucrainenii și evreii, sesizând pericolul pentru interesele lor, au respins propunerea, determinând ruptura acestui hibrid politic de interese și compromisuri. Aceste evenimente au determinat apropierea dintre conservatori și democrați, care, la 17 iulie 1905, au reconstituit Partidul Național Român, având ca președinte pe Modest Grigorcea și vicepreședinți pe: Vasile Găină, Simion Ciolac și Grigore Halip. Acest partid s-a constituit fără participarea „naționaliștilor”. Istoriografia perioadei consemnează refuzul lui dr. Iancu Flondor care, fiind vizitat de Aurel Onciul și de Florea Lupu, la 2 noiembrie 1905, nu a acceptat propunerile de împăcare ale acestora.

La 2/15 aprilie 1906, s-a reluat tipărirea „Gazetei Bucovinei”, publicație a Partidului Național Român, care își propunea să aducă în scena politică întreaga națiune română, iar din 17 octombrie 1906, ca urmare a necuprinderii „naționalilor” în P.N.R., a apărut „Apărarea Națională” - publicație ce și-a propus să grupeze forțele naționale care nu acceptau demersurile democraților lui Aurel Onciul. Pe structura „Apărării Naționale” s-au reunit intelectuali ca: Vasile Bodnărescul, Teodor Tarnavski, Ștefan Saghin ș.a. Aceștia au aparținut Partidului Poporal Național și unii erau apropiați demersurilor Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (ex. Ștefan Saghin). În preajma alegerilor din mai 1907, românii se găseau divizați, iar violența de limbaj se regăsea din plin în coloanele „Voinței poporului” (publicație a democraților) și în cele ale „Apărării Naționale”. Dr. Emilian Slușanski, secretarul societății *Armonia* aprecia această perioadă astfel: „marea majoritate a inteligenței s-a retras după dizolvarea partidului poporal de pe arena vieții național-politice și a cedat terenul democraților păstrând în inimă o doză bună de amărăciune pentru înfrângerea îndurată și, mai ales, pentru ofensa care adesea a trebuit s-o suporte”⁷⁴. Iar dr. Volcinski aprecia că „a forma pentru toată nimica partide și a da prilej străinilor de a se amesteca și nutri zăzania în cuibul nostru spre a slăbi forța politică a poporului român, e politicește imprudent”⁷⁵.

Oricum, în vremea alegerilor din 1907, organizate pe baza votului universal, Aurel Onciul a fost ales deputat de Gura Humorului pentru Parlamentul vienez, alături de alți trei deputați români. Aceștia, împreună cu contele Bellegarde, au constituit clubul parlamentar român de la Viena, care a intrat în relații de colaborare cu creștinii-socialii austrieci, conduși de dr. Luegger⁷⁶, obținând și unele rezultate pe tărâm școlar și bisericesc.

Deși naționaliștii nu aveau „încredere în acel Onciul care mergea umăr la umăr cu evreii și cu micul Belzebut”⁷⁷, ei au luat hotărârea, în octombrie 1908, de a fuziona cu democrații și conservatorii⁷⁸, în Partidul Creștin - Social Român din Bucovina, aliat fiind cu dr. Luegger. Pentru realizarea acestui partid, adversarii politici ai lui Iancu Flondor i-au adresat următoarea rugămintă scrisă, dusă de o delegație condusă de Aurel Onciul: „Iubite Iancule! În vremea de grea cumpănă, noi solii tuturor vârstelor, tuturor păturilor și tuturor năzuințelor românești din țară, venim la tine, ca să te rugăm dintr-o gură, ca să părăsești singurătatea-ți de până acum și să reintri iarăși în războiul politic. Știm că războiul acesta la timpul său ți-a făcut mult amar, dar soarta îți dă satisfacția cea mai splendidă, pentru că azi întregul neam românesc te cheamă să i te pui în frunte ca să-l mântuiești

(...). Din inimă curată și sinceră întregul nostru popor te roagă: «să fii căpitanul nostru și ne du la izbândă»»⁷⁹.

Iancu Flondor a acceptat să fie șeful noului partid politic, iar dirigența P.C.S.R. din Bucovina mai cuprindea pe următorii: Teodor Tarnavski, Nicu Blându, George Tofan⁸⁰, Claudiu Stefanelli, Dorimendot Popovici, Constantin Morariu, Zaharie Percec ș.a. Publicația „Românul” devenea organul de presă al partidului și a apărut de două ori pe săptămână, între octombrie 1908 și februarie 1909. Din ianuarie 1909, P.C.S.R. din Bucovina și-a schimbat numele în Partidul Național Român, păstrându-și statutul și organizarea, iar dirigența partidului a devenit comitet național. Alături de Iancu Flondor, ca președinte, s-au aflat Aurel Onciul și Dionisie Bejan, ca vicepreședinți, secretari au fost aleși Mihail Boca, Dorimendot Popovici, Zaharie Percec. Publicația „Patria”, reapărută, a fost organul de presă al partidului⁸¹.

Deși P.C.S.R. din Bucovina, devenit P.N.R. din ianuarie 1909, își propunea să mențină unitatea, să combată fracționismul politic pentru triumful cauzei, motivele acestui lucru s-au dovedit greu de realizat și în campania electorală din 1911, pentru alegerile parlamentare și pentru Dieta Bucovinei, românii s-au găsit, din nou împărțiți. Cauza neînțelegerilor ivite între cele trei grupări ale partidului a fost disputa pentru distribuirea mandatelor. Ca urmare, dr. Iancu Flondor și-a prezentat demisia, publicată în „Patria”, din 27 noiembrie 1910: „În fața acestor împrejurări îmi este peste putință a răspunde pentru viitorul neamului nostru din Bucovina și trebuie cu inima întristată să mă retrag de la conducerea partidului național”⁸². Atitudinea aceasta o va păstra Iancu Flondor până în preajma evenimentelor legate de declanșarea primului război mondial, mulțumindu-se, în toată această perioadă, cu postura de sfătuitor al oamenilor politici români din Bucovina și sprijinitor al mitropolitului Vladimir de Repta⁸³ în chestiunile privitoare la păstrarea caracterului românesc al Mitropoliei Bucovinei.

*

Concluziile acestei prezentări sunt evidente:

- Iancu Flondor a jucat un rol deosebit în formarea și afirmarea curentului național-politic românesc din Bucovina, fiind apreciat atât de simpatizanți cât și de opozanți, ca lider incontestabil al mișcării naționale după stingerea din viață a lui George Popovici;
- Format într-o familie de boieri români de la Storojineț, într-o vreme când boierimea românească a Bucovinei se reducea, el nu s-a opus ideilor modernizatoare ale epocii, dar a pus mai presus de orice ideea națională. Prin activitatea, cât și prin aportul material pe care l-a asigurat, Iancu Flondor a contribuit în mod esențial la păstrarea caracterului românesc al Bucovinei istorice. Acest fapt s-a concretizat prin activitatea P.N.R. din Bucovina (sub diversele sale denumiri până în 1910) și a publicațiilor care au servit ideea națională în această provincie românească, ocupată de austrieci în anul 1775.

NOTE

1. N. Cotlariuc, *Familia Flondor*, „Gazeta mazărilor și răzeșilor bucovineni”, III, nr. 7 - 8, 18 octombrie 1913, p. 113 - 117.
2. „Arhiva Genealogică”, nr. 12, decembrie 1912, art. *Dări de seamă*, p.204.
3. T. Larionescu, *Vechi familii bucovinene*, „Arhiva Genealogică Română”, 1944, p. 19. Autorul arată că numele vechi de familie al Flondorenilor a fost Albotă.

4. *Ibidem*, p.29.
5. Raul Crăciun, *Iancu cavaler de Flondor - o viață și o pagină de istorie*, "Universul literar", XLIV, 9 decembrie 1928, p. 798.
6. "Glasul Bucovinei", VII, nr. 1670, 22 octombrie 1924, p. 2.
7. "Gazeta Bucovinei", I, nr. 3 și 4, 25 decembrie 1924, p.1.
8. Oskar Jaszi, *The Dissolution of the Habsburg Monarchy*, Chicago - Illinois, The University of Chicago Press, 1929.
9. Jaques Le Rider, *Modernitatea vinează și crizele identității*, ediția a II-a, Iași, Editura Universității "Al. I. Cuza", 1995, p.9.
10. "Gazeta Bucovinei", I, nr. 67, 19/31 decembrie 1891, p. 2-3, art. *Opintelile polonezilor din Bucovina*.
11. *Ibidem*, nr.49, 31 octombrie / 12 noiembrie 1891, p. 1-2, art. *Două evenimente*.
12. În perioada menționată au fost guvernatori ai Bucovinei următorii: Anton Graf Pace (1891 - 1892), Franz Freiherr von Kraus (1892 - 1894), contele Leopold Goes (1894 - 1897), Friedrich Freiherr Bourguignon von Baumberg (1897 - 1903), Konrad Hohenlohe-Schillingsfürst (1903 - 1904), dr. Oktavian Regner Ritter von Beyleben (1904 - 1911) și dr. Rudolf Graf von Meran (1912 - 1917), Cf. Rudolf Wagner, *Vom Moldauwappen zum Doppeladler, Ausgewählte Beiträge zur Geschichte der Bukowina*, Augsburg, Hoffmann - Verlag, 1991, p.41; Teofil Sauciuc - Săveanu, *Ideea națională a Partidului Român din Bucovina de sub președenția lui Iancu Flondor*, în "Buletinul Fundației Culturale « Iancu Flondor »", I, nr. 1, noiembrie 1992, p.49.
13. În legătură cu evenimentele care au urmat datei de 7 martie 1892, de la Cernăuți, care au dus la constituirea Partidului Național Român - "Concordia" și care a reușit să-l învingă pe guvernatorul Anton Pace, părerile sunt împărțite. Unii considerând că adevăratul Partid Național Român s-a format în 1897, ca urmare a activității a doi tineri, pe atunci, George Popovici și Iancu Flondor: Constantin Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina, 1775 - 1918 (în legătură cu evoluția culturală și politică)*, Cernăuți, Editura "Alexandru cel Bun", 1996, p. 213 - 219; Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, București, Humanitas, 1991. p. 256-264; George Bogdan - Duică, *Notițe politice asupra situației*, Sibiu, 1895, p.260 - 272.
14. Ion Nistor, *op. cit.*, p.260.
15. Ioan V. Cocuz, Matei Hulubei, *Presa românească în Bucovina (1809 - 1944)*, (de aici înainte *Presa românească în Bucovina*), [Suceava], 1991, p.40.
16. Ion Nistor, *op. cit.*, p.263.
17. C. Login, *op. cit.*, p.216.
18. Într-o telegramă, din data de 10 iulie 1897, din Cernăuți, Modest Grigorcea, membru marcant al P.N.R. și editor al "Gazetei Bucovinei" (1891 - 1892, 1895 - 1897), se arăta preocupat de sosirea urgentă a lui Valeriu Braniște în "Țara Fagilor" "la termenul împărțit de dr. Popovici"; Valeriu Braniște, *Correspondență*, vol. II, 1895 -1901, Ediție îngrijită de Valeria Căliman și Gheorghe Iancu, (de aici înainte Valeriu Braniște, *Correspondență*) Cluj-Napoca, Editura "Dacia", 1986, p.102.
19. Această sumă îi era necesară lui Valeriu Braniște pentru acoperirea datoriilor acumulate în urma activității de ziarist și a condamnării sale, în procesul de presă, de la "Dreptatea", din Brașov.
20. Valeriu Braniște, *Correspondență*, p.120.
21. *Ibidem*, p. 121.
22. Valeriu Braniște, *Correspondență*, p. 129. Într-o scrisoare a lui V. Braniște, adresată membrilor din conducerea P.N.R. (E.Stârcea, M. Călinescu, G. Popovici, Iancu Flondor și

- Z. Voronca) se anunța finalizarea proiectului de organizare a partidului. Acesta a stat la baza dezbaterii din Comitetul Național, în ședința din 19/31 mai 1898. Această scrisoare a motivat începutul acțiunilor autorităților îndreptate împotriva lui Valeriu Braniște, pentru că acesta, nefiind cetățean austriac, nu avea voie să participe la viața politică din Bucovina.
23. Ioan V. Cocuz, *Activitatea lui Valeriu Braniște și a ziarului "Patria" pentru emanciparea politică a românilor din Bucovina*, "Suceava" (AMJ), IX, 1982, p.255.
 24. În noul Comitet, Iancu Flondor era vicepreședinte alături de Modest Grigorcea.
 25. Ioan V. Cocuz, *op. cit.*, p.261.
 26. Apud, Mihai Teliman, *Foiletoane*, Suceava, Tipografia Societății "Școala Română", 1906, p.18.
 27. Teofil Sauciuc - Săveanu, *op. cit.*, p.52.
 28. Victor Braniște a fost expulzat din Bucovina, în iunie 1899. Într-o scrisoare a Minodorei Ștefanelli, din 7 iunie 1899, adresată fratelui lui Victor, Valeriu Braniște, aceasta scria: "În ziua de Sf. Elena mai multe fete române venind de la biserică treceau la Pardini în jos. Deodată îl zăresc pe Skedl (rectorul Universității - n.n.). Fetele se opresc în loc și îi strigă un puternic "Pereat" în alt, sopran, mezzo sopran de a răsunat piața iar Skedl roș la față a apucat-o la fugă, de prăpădea călcâiele. La Uvecinca zice că a răsunat satul de strigăte de "Să trăiască" lui Victor, iar de "Pereat" lui Arcadie, Bourguignon et consortes. Tricolorul fâlfâia în aer de se vedea de la guvern". Cf., Valeriu Braniște, *Corespondență*, p.149.
 29. *Ibidem*, p.157, nota 4; Ioan V. Cocuz, *Presa românească în Bucovina*, p.48.
 30. Valeriu Braniște, *op. cit.*, p.159. Încă la 9 septembrie 1899, Minodora Ștefanelli mai spera în înlăturarea lui Bourguignon și intrarea triumfală a lui V. Braniște în Cernăuți. În această perioadă, directorul "Patriei" se ascundea la Roșa, lângă Cernăuți.
 31. Teofil Săuciuc - Săveanu, *op. cit.*, p.51, formula în conferința ținută la 28 noiembrie 1934, în sala "Armoniei" din Cernăuți, ideea că dr. Valeriu Braniște a fost silit să părăsească Bucovina, în iulie 1900, travestit ca vizitativ "cu caii și căruța lui Iancu Flondor", ceea ce implică sprijinul acesteia din urmă în plecarea lui Braniște. La 4 noiembrie 1899 (st.n.), Braniște îi scria lui Dimitrie Onciul, că : "De vreo câteva zile sunt aici petrecând zilele în Moldova și nopțile în Bucovina. Stabil nu pot rămâne în Bucovina, fiindcă jandarmii mă caută ca pe un ac". " Eu mâine trec (...) la o jumătate de oră de Cernăuți ca să mă întâlnesc cu fratele meu". În scrisoarea amintită, Valeriu Braniște arată că beneficia de sprijinul soldaților "domnului Bănulescu" - care îi transmiteau scrisorile din Bucovina și îi permiteau trecerea frontierei (V. Braniște, *Corespondența*, vol. II, p. 161 - 162).
 32. *Ibidem*, p.163.
 33. "Patria", III, nr. 308, 11/23 august 1899, p.1.
 34. *Ibidem*, nr. 338, 22 octombrie/ 3 noiembrie 1899, p.1; Valeriu Braniște, *op. cit.*, p.161: "Recunoștință lui Bourguignon, care a reușit să trezească preoțimea din indolența lor de până acum! N-ar fi crezut nimeni, că vor succeda a mobiliza preoțimea în astfel de dimensiuni pe chestia națională".
 35. *Ibidem*, p.167.
 36. Ioan V. Cocuz, *Viața politică românească în Bucovina (1900 - 1914)*, "Suceava" (AMJ), X, 1983.
 37. "Patria", IV, nr. 381, 13/25 februarie 1900, p.1. În acest număr se anunță confiscarea publicației a 55-a oară.
 38. *Ibidem*; C. Loghin, *op. cit.*, p.217.
 39. "Patria", IV, nr. 380, 11/23 februarie 1900, p.2.
 40. *Ibidem*.

41. *Ibidem*, nr. 386, 24 februarie/ 8 martie 1900, articolul *Slavisch oder rumänisch*.
42. *Ibidem*, nr. 402, 5/18 aprilie 1900, p.1.
43. *Ibidem*, nr. 404, 9/22 aprilie 199, p.1.
44. I.V. Cocuz, *op.cit.*, p.599.
45. "Patria", IV, nr. 404, 9/22 aprilie, p.6, art. *Surăs cu lacrimi*.
46. *Ibidem*, nr. 406, 21 aprilie/4 mai, p.1.
47. Valeriu Braniște, *Correspondență*, p.168
48. "Timpul", I, nr. 1, 1 iulie 1900, p.1, art. *Programul nostru*.
49. *Ibidem*.
50. *Ibidem*, nr.4, 11 iulie1900, p.1; C. Loghin, *op.cit.*, p.218.
51. "Timpul", I, nr.4, 11 iulie 1900, p.1.
52. Ion Nistor, *op.cit.*, p.266.
53. "Timpul", I, nr.7, 18 iulie 1900, p.1-2, I.V.Cocuz, *op.cit.*, p.600.
54. "Deșteptarea", IX, nr.61, 9 - 22 august 1901, I.V. Cocuz, *op.cit.* p.602.
55. "Deșteptarea", X, nr. 3, 10 - 23 ianuarie 1902.
56. *Ibidem*, nr.9, 31 ianuarie/13 februarie 1902, p.1.
57. *Ibidem*, nr.11, 7-20 februarie 1902, p.1 - 2.
58. *Ibidem*, confirmarea acelor scrise de dr. V. Braniște o constituia faptul că G. Wassilko, care declarase că-și depune mandatul atâta timp cât Bourguignon rămânea în calitate de guvernator, ataca în urma înțelegerii româno - germane, în "Bukowinaer Post". programul P.P.N.R.
59. *Ibidem*, nr. 20, 10/23 martie 1902, p.1. Lui Ciupercovici i se reproșau: numirea în slujbele arhieresti a unor profesori eretici, ca Ieremciuk; toleranța nepermisă față de revendicările rutenilor; susținerea preoților ruteni în contra celor români; desființarea tipografiei arhiepiscopale; lupta contra studenților români; a permis ca preoțimea română să fie nedemn atacată în chestiunea tricolorului; faptul că nu a întreprins nici o acțiune pentru convocarea congresului bisericesc etc.
60. Ion Nistor, *op.cit.*, p.268, "Deșteptarea", X, nr. 61, 8 - 21 august 1902, p.1. În urma publicării broșurii către poporul român țărănesc, apel către învățătorime prin care i-a atacat pe boierii români, dr. Florea Lupu a fost declarat de partidele reunite "inamic al intereselor adevărate al națiunii române", în "Deșteptarea" din 29 august/10 septembrie 1902.
61. *Ibidem*, nr.45, 13 - 26 iunie 1902, p.1, Coco Wassilko, renegat român trecut cu arme și bagaje în tabăra ucraineană scria în gazeta "Bukovyna": "dr. Flondor, dr. Volcinski și dr. Skedl sunt trinitatea de genii reale care tulbură pacea țării și baronul Bourguignon, în asociere cu ei, a aruncat făclia incendiară în populația ruteană".
62. Marian Olaru, *Aurel Onciul și revista Privitorul*, "Analele Bucovinei", I, nr.2 1994, p.281 - 289; idem, *Activitatea politică a lui Aurel Onciul 1904 - 1918*, "Analele Bucovinei", II, nr.2, 1995, p.275 - 289; idem, *Despre crezul politic al lui Aurel Onciul*, "Analele Bucovinei", IV, nr. 1, 1997, p.175 - 180.
63. Ion Nistor, *op.cit.* p.308.
64. C. Loghin, *op.cit.* p.268.
65. Majoritatea oamenilor politici români din Bucovina refuzau să colaboreze cu rutenii din următoarele motive: "pretenții nejustificate și politica revendicativă față de români, atitudinea ostilă dezlipirii Bucovinei de Galiția la 1848; sprijinirea episcopului Eugeniu Hacman în atitudinea sa ostilă recunoașterii metropoliei românești a Transilvaniei; penetrația ruteană continuă în Bucovina cu puternică tentă de deznaționalizare pentru

- români; revendicările teritoriale ale rutenilor asupra Bucovinei!”, cf. I.V. Cocuz, *op.cit.*, p.605.
66. “Universul literar”, XLIV, nr. 50, 9 decembrie 1928, p.798.
67. *Ibidem*, nr. 50, 9 decembrie 1928, p.798.
68. Teofil Sauciuc - Săveanu, *op.cit.*, p.56.
69. *Flondor affaire im Bukowinaer Landtage, nach den stenografischen protokollen*, Cernowitz, Verlag der Bukowinaer Post, 1903.
70. Teofil Sauciuc - Săveanu, *op. cit.*, p.57.
71. Ion Nistor, *op.cit.*, p.320 - 321.
72. George Popovici a preluat propunerea lărgirii dreptului de vot, prin care țăranii să-și trimită reprezentanți în Dieta Bucovinei. Dar această inițiativă nu a avut ecoul necesar în Dietă
73. Cf. I.V. Cocuz, *op.cit.*, p.611.
74. “Gazeta Bucovinei”, VII, nr.17, 17 iunie 1906, p.1.
75. Apud I.V. Cocuz, *op.cit.*, p.619.
76. Marian Olaru, *Activitatea politică a lui Aurel Onciul, 1904 - 1918*, “Analele Bucovinei”, II, nr.2 1995, p.279.
77. “Românul”, I, nr.5, 4 noiembrie 1908, p.1.
78. Semnele reconcilierii între naționali și, pe atunci, constituitul P.N.R. apăruseră încă din 21 februarie 1907, când “aparăriștii” într-o adunare publică, la Suceava, au hotărât unirea tuturor românilor într-un singur partid politic reprezentat printr-un Consiliu Național format cu ocazia acelei adunări. Programul politic al partidului trebuia să fie cel de reactivare a congresului bisericesc, conservarea caracterului național și istoric al bisericii și provinciei, tolerantă religioasă; învățământul național, reglementarea creditului țăranesc, combaterea cămătăritului și a emigrației în America etc.
79. Apud Mihai Pânzaru, *Iancu Flondor - eroul Bucovinei*, “Buletinul Fundației Culturale «Iancu Flondor»”..., I, nr. 1, noiembrie 1992, p.30.
80. Ion Nistor, *op.cit.*, p.331.
81. I.V. Cocuz, M.Hulubei, *Presa românească în Bucovina*, p. 62.
82. I.V.Cocuz, *Viața politică românească în Bucovina*..., p. 612.
83. “Universul literar”, XLIV, nr.50, 9 decembrie 1928, p.798.